

האחר

עוד לא נולד

מאת גבי אלדור
איורים: חיים לוי

◀ "מחלוקה" במרכז סוזן דלל, שלושה שבועות של חשיפה מחודשת של מחול ישראלי על סוגיו השונים, מאפשר הסתכלות אחרת, כללית יותר, בניסיון למפות את המחול הישראלי מעבר להצלחות של יוצר זה או אחר.

המחול הישראלי עדיין תמים, מתעסק בעצמו, וכנער מתבגר העולם החיצון לא ממש קיים לגביו. עוד לא נוצר השיח האינטלקטואלי שיכול לדון בהיבטים נוספים של המחול, מעבר להיותו מוצר מומלץ לצרכן. המחול עדיין לא זוכה להתייחסות מקצועית ככלי ביטוי של החברה, של הגוף, כייצוג של מין, מעמד או לאום.

בכנס של היסטוריונים למחול, שנערך בניו יורק בחודש שעבר, בלט העיסוק בהתגלמות דמות "האחר" במחול, ובגוף הרוקד כגוף פוליטי, כגוף שהוא לא רק "כלי של תענוג", אלא "אתר של התנגדות" - מגמה שמתבטאת, למשל, בניסיון של רקדנים שחורים לרקוד בצורה מוזרה הנוגדת את המסורת של המינסטרל והגיז החביבים על הלבנים.

ז'אן פול מונטאנרי, מנהל פסטיבל המחול במונפלייה, דרום צרפת, מצליח לרוב ליצור בפסטיבל חיבור נדיר של טוב טעם עם מודעות חברתית. השנה, כמחווה של פתיחות ואנטי גזעות, הזמין לפסטיבל עשרות רקדנים ויוצרים מארצות העולם השלישי, חלקם לא ידועים, אשר רקדו ב"ליל העולם" - מפגשים חד פעמיים של רקדנים מלאומים ותרבויות שונות. הרקדנים הצרפתים שימשו לרוב כמארחים.

העולם המערבי פונה אם כך לתרבויות אחרות, ומאחר שזהותו ברורה בעיניו, הוא מסוגל להתנסות וגם להטמיע מה שזר לו. הוא גם יכול לדון בקולוניאליזם התרבותי של החברה השלטת כלפי מיעוטים או תרבויות אחרות.

הגוף, ככלי של תענוג ההופך לאתר של עינוי, מתגלה בעבודה האחרונה של ניר בן גל וליאת דרור, "החקירה". הם היו גם הראשונים שעשו שימוש חכם בשיריה של אום כולתום מבלי לוותר על הזהות ה"ישראלית", אשר השתמשה במקרה זה בטכניקה של תיאטרון מחול מערבי. החיפוש אחר אהבה - נושא היצירה - בא לידי ביטוי בישירות ובקולנויות שאנו מזהים אותן כמקומיות.

עמנואל גת, רקדן יוצר בתחילת דרכו, הביא לבמה את "הזר" ביצירתו "בננות" מ-95, בדמות ידיד בדואי שחצה את הבמה כמלווה לריקוד של גת. היום הוא הופך עולמות ביצירתו החדשה, "אל קודס", שהיא יצירה חתרנית, גם בגלל שימוש משובש בכל המערכות המוכרות של טלוויזיה ועגה פוליטית, אבל בעיקר בגלל שהמחול אינו נענה לאף חוק מכובד אחד של מבנה כוריאוגרפי. גת הוא רקדן מרתק, שאפשר להבחין בו בקלות גם כשהוא רוקד בנימוס כאחד בקבוצה: מקרין עוצמה, חותך את החלל בסכין.

נועה דר ניסתה בעבודתה האחרונה, "אינו אלא", שנוצרה במשותף עם נקמת הטרקטור, לבטא את הקיום הישראלי בעיבוד גרוטסקי ומכאיב של "מגש הכסף". בריקודה, רק הגופה המתה, לא הגוף החי, היא זו שמאפשרת מחול, שמאפשרת התייחסות.

להקת המחול הקיבוצית היא סיפור שבו הצהרת הכוונות, תחושת המעורבות והשייכות החברתית הן הדגל, והנושאים הם תמיד גדולים, חגיגיים וניתנים לסיכום מילולי. המחול עצמו גם הוא תמיד "גדול", רב משתתפים וכללי עד אימה. לבד מדואטים בודדים שיש להם איכות שירית, שיש בהם ביטוי רגשי אמין ומאופק (כמו "עקידת יצחק"), השאר הוא מלל ריקודי המקבל גיבוי מפסקול שיש לו אותה תכונה - נועזות כביכול: הוא יוצר קולאז' של הלירי עם הקצבי בסימטריה ידועה מראש, בבחירות שההיבט האישי שלהן לא מורגש.

הקהל אוהב את להקת המחול הקיבוצית כי היא משמשת מראה נוחה. בשפת מחול, שלמרות חזותה העכשווית היא כבר ותיקה בשטח, ניתנת לעיכול, ללא חשיפה אישית מעיקה, ללא ביקורתיות, ללא חריגה מקונצנזוס - הלהקה היא מעשה של רצון טוב והקהל נענה.

עבודה שונה מעט של הקיבוצית היתה "יומן מילואים", שם הכעס על העוול שעמד בבסיס האינתיפאדה הביא לידי ביטוי את האומן האמיתי החבוי ברמי באר, כוריאוגרף הבית ומנהלה האומנותי של הלהקה. אבל "מסע סוד", העבודה החדשה של הקיבוצית, גם היא של באר, היא שחזור של חומרים. שוב דמות היחיד, שהוא המשוטט או הנביא או במקרה זה דמות לא ברורה של רקדן בתלבושת מכוערת במיוחד, ספק קפוטה ספק חלוק של מקובלים; שוב מבנים מעץ שמזיזים אותם בתצורות שונות. ולהבדיל, דואט יפה שרקדניו הפגינו, מלבד טכניקה טובה, זרות לחומר התנועתי - מה שגרם לתחושה של הווה ממשי, של משהו המתרחש עתה, לראשונה. "לימדע סוד", אגב, מצורף דף הסבר ברמה של ערב חברה.

לא היה סוד בעבודה זו, אך היה משהו בפניהן של הרקדניות בלהקה הקיבוצית שמשך את תשומת לבי. משהו נעול וקשה, כביכול אדיש, אולי מלא כעס. יש הרבה כעס באופן שבו נע הרקדן הישראלי. באופן שבו הוא מכונס בתוך עצמו. במגע הרופף שלו עם סביבתו. אלו לא רק הפנים, אלא גם הנעליים השחורות, כפות הידיים המתעגלות חזרה לכיוון הגוף, הגוף הבוטט והנבעט, ואפילו חוסר הגנדרנות המוחלט שלו, כאילו לא אכפת לו כלל לא למצוא חן.

אצל ברק מרשל, יוצר מבטיח ומרתק, המעורבות החברתית הלא מוצהרת יוצרת מחולות שבהם מעורבבים בצורה הטבעית ביותר המורשת המזרחית עם הדגשים קצביים, עדינות פרטים עם מהירות, תנופה ועוצמה של מוזיקת רוק. בעבודה החדשה, "הוניקצפת", שיצר עם אנסמבל בת שבע, הוא משתמש במוזיקה של כליזמרים מניו יורק, ששרים בידיש משהו שנשמע כמו מוזיקת קאנטרי או

ריקודי עם עתיקים. החיבור נשמע לא יאומן, אך מרשל יצר מחול יפיפה המתחבר עם יצירה קודמת שלו, "ארץ של תפוזים עצובים", שגם בה היה מורגש מן זעם וחוסר אוניס.

מרשל הוא בנה של מרגלית עובד, שהיתה במשך שנים רקדנית ראשית בענבל והיום היא המנהלת האומנותית של הלהקה, אחרי שנים של חיים ויצירה בארצות הברית. עובד ניסתה את כוחה בהחייאתה של ענבל, אך צריך להיות עשוי משריון כדי להתמודד עם הפוליטיקות הפנימיות של הלהקה. היום ענבל היא מרכז אתני שפתח את שעריו למוזיקה וכל טוב אחר. הבעייתיות של המחול הענבלי לא נעלמה, ועדיין נראים לי הדימויים המדבריים של העבודה הנוכחית של אילנה כהן כמס לאיזו נוסטלגיה שאין לה תוקף. שונה הדבר במוזיקה, שם המופשטות של המדיום יכולה להעלות על הדעה מרחבים ופראות מדברית, מבלי להפשיט את הנגנים מחולצות הטריקו שלהם.

אילנה כהן יצרה אם כך מקום משותף למחול ולמוזיקה של שלמה בר והברירה הטבעית, ומה שנוצר על הבמה הוא אירוע קצבי עם שירה נפלאה, גם של מלכה חגיבי, הרקדנית שאין שנייה לה במדרך כף הרגל ובצוואר הנטוי.

להקת בת שבע היא היום בעלת שם עולמי, ואוהד נהרין, מנהלה האומנותי והכוריאוגרף שלה, ממשיך בדרכו הייחודית למרות שעבודותיו האחרונות לא זכו לאותה אהדה כמו "קיר" ו"אנאפאזה". ב"זינה", שתעלה מחדש בסזון דלל, מדבר נהרין על מידת הנראה לעין של הכאב, כאשר אחת הרקדניות חוזרת בלחש על המשפט "בלתי נראה לעין אלא אם כן בכאב הסופי". בעיני, "זינה" היא עבודה שאינה מנסה למצוא חן, משום שהיא עוסקת בדברים קשים באמת, באינטימיות הנחשפת באופן הראוותני ביותר, בחוסר היכולת לשמוח. המחול הועלה לראשונה בפסטיבל ישראל 95, וחצי שנה אחר כך נרצח ראש ממשלת ישראל. היצירה - על מבניה המפוררים, הרקדנים הנעים כנקרעים לגזרים, הפרובוקציות ודימויי בית המשפט הסהרוריים - היתה אזהרה.

היא דיברה באופן ברור מאוד על האימה של הליניץ, האימה הזוחלת מתחת לעור של כולנו כשאנו שוכחים לרגע את חיינו הטובים.

על העבודה "מבול" כתב חזי לסקלי בזמנו שבמחול זה נוגע נהרין בטירוף, במה שמעבר לקיר, בידיעה שמה שמעבר לקיר אינו אלא חלל ריק. העבודה לא השתנתה, היא עדיין מרתקת, ודבריו של לסקלי יש להם אותו תוקף.

לצד הלהקות הגדולות יש יצירה עשירה ולירית של תיאטרון מחול של רנה שיינפלד מאת ענת דניאלי, שבריקודיה יש לזמן, איך לומר, זמן: מן קצב שאינו ממש איטי אך אינו נחפז, כמו בחלום. ויש מחול העוסק בפנטסטי של עידית הרמן ודימיטרי טולפנוב, שזכו בפרס הראשון בתחרות גוונים במחול השנה. למחול הישראלי כמה סימני היכר מובהקים - כושר המצאה, עוצמה והבעה של כוח, בעיקר אצל הנשים היוצרות והרוקדות, וגוף לא גנדרן, לא מלוטש ביותר, אשר רוקד בבדידות גדולה בתוך קבוצה של בודדים כמוהו.

כפות הרגליים הנעולות לא נוגעות עוד ברצפה, גם כפות הידיים לא נוגעות והמבט הוא אטום ובלתי חדיר. גברים ונשים נושאים זה את זה ללא הבדלי מין ומשמעותו הפוליטית של הגוף. הגוף הנצפה, או המייצג משהו חוץ מאשר את עצמו, לא מעניין אותם. יש רקדנים זרים ברוב הלהקות הגדולות והם מתקבלים בפשטות כחברים למקצוע.

אי שם מעבר לשולי הבמה יש עולם, ולעתים הוא נוגע בעולמם. כמו שתי בועות הם מקווים לא להיפגש ולהתנפץ, אך משהו באופן שבו הם נעים בכל זאת משדר לנו, הצופים, משהו הנוגע בנו.

המאמר הופיע לראשונה בשבועון "העיר"

